

Husdyrbruget på Færøerne.

Vi bringer her 2. del af magister *Aa. H. Kampps* oversigt over landbrugsforholdene på Færøerne. Agerbrugets forhold og vilkår findes omtalt i hæfte 2, side 83.

De første landnamsmænd og deres nærmeste efterkommere havde store gårde. Så sent som i slutningen af 1700'erne kunne der på enkelte gårde slagtes 1000 får årligt. Mange færøske jordbesiddere regner stadig deres rigdom efter det antal får, deres udmark giver dem ret til, og efter antallet af slagtelam.

Fåreavlen gav hovedindtægten, og beslaglagde en væsentlig del af arbejdskraften. »Seyða ull er Føroya gull«, fåreuld er Færø-guld, siger et gammelt færøsk mundheld. Ulden gav ikke alene materiale til de nødvendige klæder til befolkningen selv, men også til en ikke ubetydelig hjemmeindustri og eksport, først af strømper, senere af »islandske trøjer«. Fåreholdet har alle dage været stort; i al den tid, man har statistik fra, har det svinget omkring det lovbefalede 70 000; der har således stedse været holdt så mange får, som kunne klare sig året igennem med fjeldets sparsomme græsning, men befolkningstallet er steget så stærkt, at medens der for hundrede år siden var ca. 10 får pr. indbygger, er der nu knap 3. Fårene blev tidligere malkede, men dette er ikke længere tilfældet.

Den oprindelige fårerace var lille og korthalet med en kort, mørkebrun uld. Denne race er gået til grunde for adskillige århundreder siden, undtagen på Lille Dimon, hvor den blev udryddet med forsæt i 1866. De sidste eksemplarer findes på Zoologisk Museum i København.

Hornkvægavlen var ekstensiv; kørerne gav mælk forår og sommer, mens de var på græs; om vinteren blev de fodret meget svagt, væsentligst med høg; det gjaldt blot om at få dem levende ud om foråret.

Gede- og svineavl har også tidligere været ret betydelig; disse dyr gik ude hele året ligesom fårene.

Under fiskeriets stærke udvikling blev uldvareproduktionen indskrænket og ulden solgt i uforarbejdet stand, og der må nu indføres ikke ubetydelige mængder kød, mejeriprodukter, korn, grøntsager og kartofler. Under sidste verdenskrig steg hjemmeproduktionen af uldvarer dog igen betydeligt, og varerne eksporteredes til høje priser.

Hvad fiskeriets udvikling på den ene side har skadet landbruget, navnlig ved at lægge beslag på den mandlige og for en stor del også på den kvindelige arbejdskraft, har det dog på den anden side delvis givet igen ved, at priserne på landbrugsvarer er steget betydeligt, navnlig på kød og mælk; prisen på slagtelam blev således femdoblet 1880—1930, og alle lam kan afsættes på øerne; mælk var ikke tidligere handelsvare, men er nu blevet det. Prisen på mælk var i 1948 i Thorshavn 48 øre pr. liter.

Uden for stengærdet, der hegner indmarken, ligger overdrevet, udmarken (haugen). Det omfatter altså alt det uopdyrkede land på fjeld og i dal. Enhver, der har hjemmemarksjord i fæste eller eje, har også andel i udmarken, der bruges til græsning for husdyrene og til tørveskær for bygdefolkene. Efter tørveskæring forøges iktebestanden i hullerne, og der opstår »ørkenknolde« imellem dem. På nybyggersteder, som er opstået på gode handels- og landingssteder, har befolkningen ingen andel i udmarken, og kan ikke holde får eller køer, skære tørv eller jage i fuglefjeldene, medmindre de tillige har lodder i ældre bygders indmark, idet deres indmarkslodder jo er en del af den tidligere hauge fra en ældre bygd (således er Skopen for hundrede år siden opstået på Sands udmark). Sådant nyopdyrket område kaldes trø, og kan naturligvis også ligge i udkanten af gamle bygder, der således er blevet udvidet. (En trø er i reglen på 1 ha og stammer fra kongsbøndernes udmark).

Den vilde plantevækst er først og fremmest bestemt af klimaet: den ringe sommervarme, den milde vinter og den stadige regn og tåge, men også to andre faktorer spiller en

rolle: jordbunden, der næsten overalt i udmarken består af fast klippe eller grus eller også af tørveagtig jord, og sidst, men ikke mindst, af fåreholdet. Da der som nævnt næsten konstant holdes så mange får, som den vilde plantevækst kan give næring til, er planterne korte som i en nyklippet græsplæne og hindres i stor udstrækning i at sætte blomster og frø.

Fig. 15.

Trø i Kirkebørejn.

Trød (see note to fig. 8)
in Kirkjubørejn.

Aa. H. K. fot. 1937.

Kun på steder, hvor fårene ikke kan komme, blomstrer planterne frodigt, f. eks. på mindre holme og i solrige, utilgængelige afsatser i kløfterne mellem klipperne, især hvor der tillige er læ. Noget lignende gælder til en vis grad de uopdyrkede dele af indmarken, hvorfra fårene holdes borte om sommeren, og de hustage, der er dækket af et jordlag, hvor der især i de første år trives en frodig plantevækst!

På fjeldplateauerne har blæsten i reglen fjernet de finere partikler, således at der kun bliver nøgen klippe, grus eller sten tilbage, og vegetationen er her så fattig og forkrøblet, at den nærmest fortjener betegnelsen *fjeldmark*. Sine steder er der også *fjeldhede*, der på de højeste fjeldplateauer udelukkende er bevokset med mos; de lavere liggende heder, *græshederne*, er gennemgående mere fugtige. De tørreste heder, der dog aldrig er tørre som en dansk hede, er *lynghederne*.

De fugtigste græsheder danner en jævn overgang til *kærene*, der findes overalt i lavere niveau, hvorfra vandet har dårligt

afløb, således at jorden bliver sur og tørveagtig; her vokser især star, kæruld og forskellige mosser. Sådanne kær danner størstedelen af haugen, og det er her, man graver tørv. Kærene på nogle af de ller, der går helt ned til havet, er omdannet til bøl ved afgrøftning og gødningstilførsel, hvorved man har opnået, at forskellige græsarter er blevet dominerende planter.

I haugen opsøger fårene *græslierne*, der ved deres beliggenhed på skråningerne har gode afløbsmuligheder, og derfor kommer til at minde stærkt om bøernes *græsenge*.

Der findes også »kulturgræsgange« i haugen, hvis dræningssystemer er mere eller mindre vel vedligeholdte. De gødes dog aldrig. Reglen er, at haugen er fælleseje, og hver mand har andel i den samlede fårebestand i forhold til sin part i indmarken.

Grænsen mellem to bygders hauger bestemmes i almindelighed af fjelddrygge, kun undtagelsesvis af vandløb.

Fåreavl er den betydeligste del af landbruget og giver endnu omtrent lige så stor indtægt som de øvrige landbrugsgrene tilsammen, selvom forholdene er ved at ændres til fordel for indmarks- og hornkvægbruget. Målt i forhold til investeret kapital og arbejde giver fåreavl stadig det største nettoudbytte.

Fårene er i reglen fælles ejendom for ejerne af vedkommende haugedpart, således at udbyttet såvel af uld som slagtefår deles mellem ejerne efter deres andel i indmarken. Fårene er mærket i ørerne med et lovbefalet haugemærke. Nogle steder, f. eks. på Suderø, ejer dog hver mand sine får, og mærker dem med en plade i en snor om halsen; i sådanne tilfælde er fordelingen af græsningsretten overordentlig kompliceret.

Fårene går løse i haugen, hvor de året rundt lever i en halvild tilstand, dog under et vist tilsyn. Husdyr i egentlig forstand kan man altså ikke kalde dem, men det gælder jo de fleste får i verden, og en raceforædling kan vanskeligt finde sted under disse forhold. De færdes gerne enkeltvis eller nogle

få sammen. To gange om året drives de sammen i folde. Det sker om foråret, for at den løse uld kan blive trukket af dem, så der ikke skal gå noget til spilde. De dårlige race- og ernæringsforhold bevirker nemlig, at hele pelsen løsnes på en gang. Om efteråret samles de igen, for at slagtefårene kan blive udtaget. Indfangningen har næsten karakter af jagt.

Aa. H. K. fot. 1937.

Fig. 16. Græstørv på kirkens tag, Vaag.
Turf on the roof of the church (Vágur).

Det er en fast regel, at fårene holdes borte fra bøen fra midt i maj til 25. oktober; resten af året drives de derimod ofte ned til græsning der, men der er nu ved lov foreskrevet en vis indskrænkning i denne vintergræsningsret, navnlig hvor der er nysået græs.

I lande med tørt klima holdes uldfår, og f. eks. i Australien giver hvert får gennemsnitlig 4 kg uld årligt, medens Færøernes kødfår kun giver 1—1½ kg, og da ulden ofte falder af fårene og bliver liggende i fjeldet, og fårene iøvrigt — da fårevask først fornylig er indført de fleste steder — var befængt med lus, indsamledes årligt kun 40—50 tons. Dertil kommer ca. 30 tons skinduld. Tidligere blev den forarbejdet ved husflid, mest til beklædningsgenstande, senere også til tæpper, men i mellemkrigsårene udførtes det meste i uforar-

bejdet stand. Dette er dog som nævnt ikke længere tilfældet. Kødet saltes eller vindtørres, og spises på Færøerne under navnet »skærpekød«, der tidligere kun var betegnelsen for tørret fårekød, der var årgammelt.

Udbyttet af fåreholdet er svingende, bl. a. med vejret de

Aa. H. K. fot. 1937.

*Fig. 17. Fjeldmark på Kirkebørejn.
Uncultivable land in Kirkjubøreyn.*

forskellige år. Undertiden omkommer mange får og lam i strenge vintre og i forårsstorme, bl. a. ved at styrte i havet på grund af blæst eller sneskred. I januar—maj 1913 omkom således 20 000 får. Fårene angribes stærkt af ikter, især hvor udmarkens afvandingsgrøfter forsømmes, men der er nu truffet foranstaltninger til bekæmpelse af disse snyltere.

I snevintre afmagres fårene stærkt, og da der ofte indtræder kulde og sne, mens moderfårene går drægtige, dør så mange af dem af sult (eller lammene dør af mangel på mælk), at denne årsag anses for at give de største tab i besætningerne i det hele taget.

Statens forsøgsvirksomhed har gjort forsøg med fodring i vinter- og forårsmånederne i fårehuse i haugen, hvilket for en femårig periode gav et merudbytte på 40 pct. Antallet af

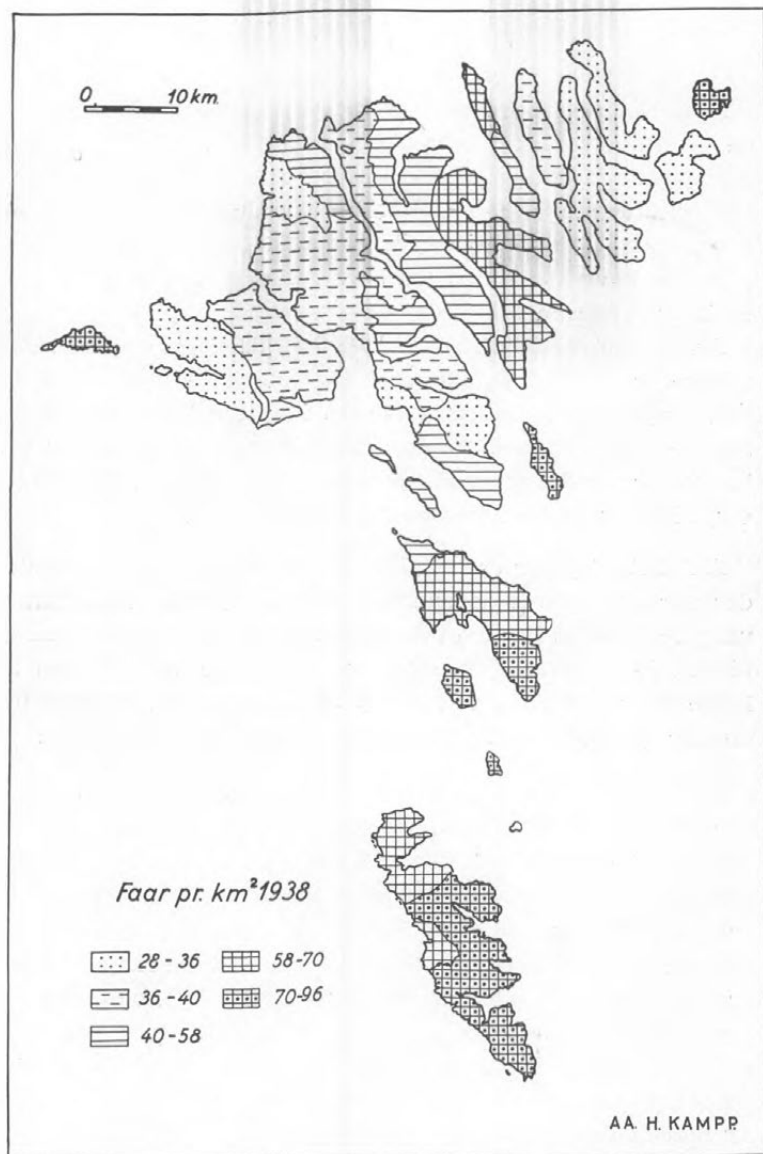

Fig. 18. Da de nordlige øer har færre får pr. km² end de sydlige, er slagteprocenten størst mod nord. Kortet stemmer nogenlunde overens med kortet over græsarealer i indmarken.

Sheep per square kilometer 1938. As the northern islands have fewer sheep per square kilometer than the southern ones the slaughtering percentage is greater in the northern islands. The map is similar to the map showing the grass area in the tilled ground.

fårehuse er derfor forøget (1935: 489), og det samme gælder de primitive fåreskjul eller lægårde (2000). Adskillige hauger synes at kunne give græsning for flere får end deres vinterkapacitet muliggør nu, især hvis produktionen af høg blev forøget som foran antydnet, men endnu bedre hvis græs fra indhegnede stykker i haugen blev ensileret på stedet til vinterfoder for fårene.

Antallet af får (fig. 18) var i 1945 ca. 70 000, og der slagtedes samme år 40 000 lam. (Normal (lovbefalet) bestand og normal slagting). Antallet af får pr. km² var i 1938 størst på Suderø, Store Dimon, Sandø, Nolsø, Myggenæs og Fuglø; pr. indbygger var det derimod størst i Kirkebo, Saksen, Bø, Skålevig, Husevig, Store Dimon og Kaldbak sogne.

Antallet af *geder* er i reglen under 100; man skulle vente, der var flere, fordi de endnu bedre end fårene ville kunne udnytte haugens knappe urtevekster, men dels kræver malkningen jo ekstraarbejde, og dels er gederne vanskeligere at holde uden for bøen ved hjælp af lave gærder, medmindre de står tøjret, hvilket giver ekstraarbejde med flytningen.

Antallet af *hornkvæg* er for tiden svagt stigende; 1935 var der 4400, deraf 3000 malkekøer. Antallet var således 12 pr. 100 indbyggere mod ca. 25 for Norge, 30 for Island og 80 for Danmark. 1947 var der 4600 stkr. hornkvæg. Raceforholdene er overordentlig blandede. Køerne græsser om sommeren i haugen nærmest bøen, da de jo skal malkes. De færøske køer er langt mindre end de danske (gnsntl. 350 kg), og den gennemsnitlige mælkeydelse pr. ko er kun godt $\frac{1}{3}$ af gennemsnittet i Danmark, $\frac{3}{4}$ af Norges og Islands, skønt den steg 80 pct. i årene 1924—35. De bedste køer gav dog over 4000 kg mælk. Kontrolvæsenet blev påbegyndt af forsøgsstationen og fortsat af landboforeningen. Om vinteren holdes de på stald og fodres med høg, i de senere år ofte tillige med køkkenaffald eller lidt indført kraftfoder.

Over halvdelen af de landbrugere, der har kohold, har kun een ko, og omtrent halvdelen af køerne ejes af sådanne småbrugere. Til de tre mejerier (Thorshavn, Klaksvig og

Tværaa, alle aktieselskaber) føres nu over $\frac{3}{4}$ mill. kg mælk om året. Der er således et mejeri pr. 1000 malkekøer ligesom i Danmark. Nogle bygder kan kun levere mælk hveranden dag, og andre bygder er ganske afskåret fra at levere mælk til mejeriet.

Aa. H. K. fot. 1948.

Fig. 19. Spinderi, som drives delvis ved vandkraft.

Wool-spinning shed with machinery partly driven by water power.

Den samlede mælkeproduktion steg fra 3,6 mill. kg i 1935 til 4,7 mill. kg 1947.

Selv om al mælken blev drukket, ville der kun være knap $\frac{1}{2}$ liter om dagen pr. indbygger, og endda måtte al ost og smør importeres. Produktionen pr. indbygger er i Norge og Island ca. 4, i Danmark over 6, gange så stor. Færøerne importerer derfor stigende mængder mælk og mejeriprodukter.

Antallet af køer pr. ha indmarksareal var størst på Myggenæs, Fuglø, Sørvaag, Famién, Kunø og Kallsø. Fedtprocenten, der er størst i november, ligger gennemsnitlig på omkring 4. Der slagtes kun nogle få hundrede køer om året, og der indføres derfor en del oksekød.

Hestenes antal har ikke været stigende i dette århundrede. Også de går sommer og vinter løse i haugen; de anvendes

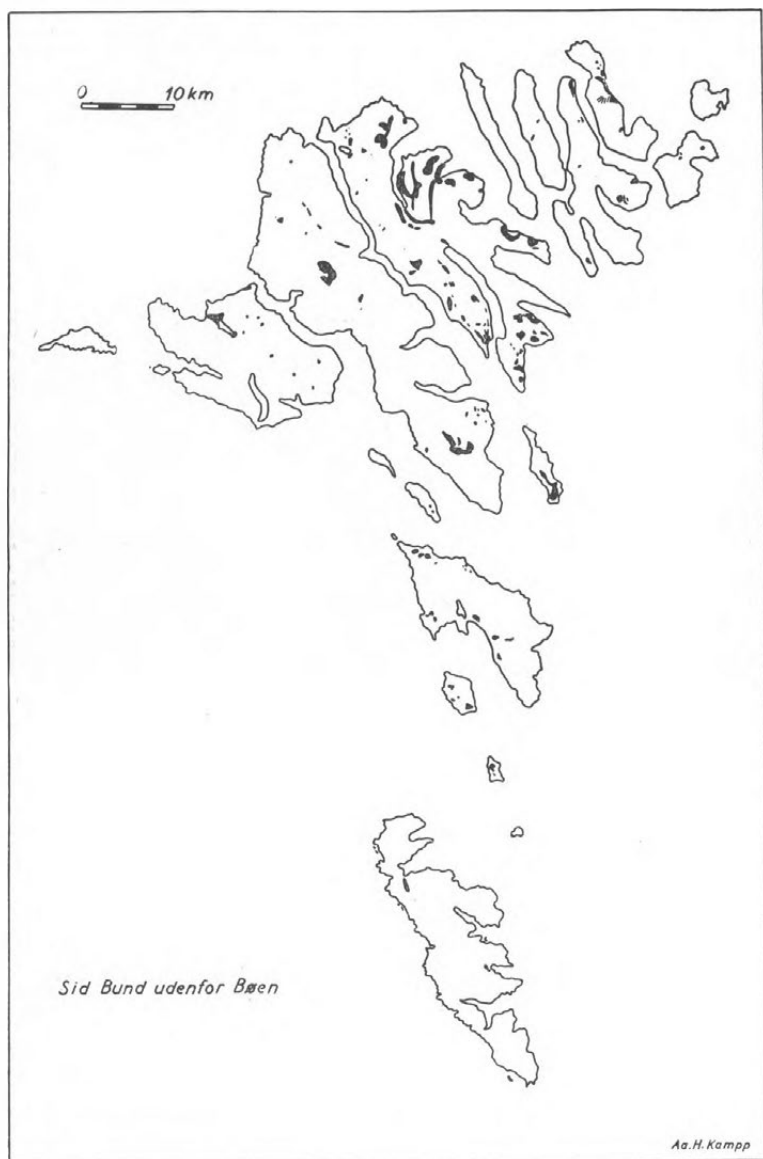

Fig. 20. Fugtige områder, som vel kunne opdyrkes, omend med stort besvær.

Boggy meadows which could be cultivated, although not without great difficulty.

flere og flere steder til landbrugsarbejde, men endnu er anvendelsen dertil dog overordentlig ringe, selv om den er forøget noget af udskiftningen.

Antallet af *svin* har i de år, der har været optaget statistik, svinget mellem 1 og 58. Ligesom i Vestnorge og Island op-

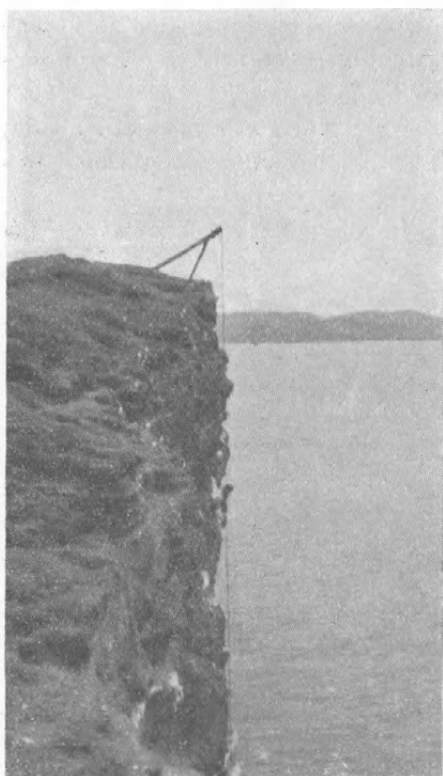
Aa. H. K. fot. 1937.

Fig. 21. Plovbehandlede arealer på landbrugsforsøgsstationen i Højvig.

Ploughed areas on the agricultural experimental station at Hoyvik.

hørte svineavl en i det store og hele i middelalderen, måske på grund af klimaændring (mere fugtigt nu?). Dertil kommer i vor tid, at færingerne er vænnet af med at spise flæsk (mange mente ligefrem, det var uspiseligt), og at de mejerifaffaldsprodukter mangler, der i Danmark betinger den store svineproduktion. Det var således vanskeligt at få foder til dem, idet fodertildelingen bestod af hvedeklid og foderkager, ikke korn. Men under krigen var der en midlertidig opblussen af svineavl en, baseret på køkkenaffald fra det britiske militær. Militæret aftog det meste af flæsket.

Fjerkrætallet er tiltagende; antallet af *høns* blev omtrent fordoblet 1924—35 (29 000, 1947: 30 000), og antallet af æg blev mere end fordoblet (fra 42 000 til 102 000 snese (1947:

Fig. 22. Apparat til at hejse køer, får, heste, ost, maskiner o. s. v. op og ned fra St. Dímun. Den eneste opgang til øen er nemlig ad en meget smal sti, hugget ind i den næsten lodrette, ca. 150 m høje sydkyst, hvor det er umuligt for husdyr at færdes og udelukket at transportere tungere genstande. Selve besejlingsforholdene er så vanskelige, at man kun et begrænset antal dage af året kan lande der. Engang kom således en håndværker derover i november for at foretage nogle småreparationer; vejrforholdene gav ham først mulighed for at komme derfra i marts næste år.

Aa. H. K. fot. 1948.

Hoist for taking cows, horses, sheep, cheese, machinery etc. up and down from Stóra Dímun.

105 000 snese)); mere end 20 pct. forbruget blev dog dækket ved import.

Antallet af gæs svinger omkring 4—5000.

Pelsdyravlen begyndte i 1936 med sølvræve; i 1939 var der 78 pelsdyrhold med 638 sølvræve, 114 nertz, 55 mink og 41 blåræve, men nu er pelsdyravlen ved at forsvinde igen (1948 ialt 180 dyr). Når det ikke har været nogen større succes trods det billige foder (affald fra fuglefangst, hvalfangst og fiskeri), skyldes det den stærke nedgang i verdensmarkedets skindpriser i forbindelse med Færøernes specielle toldordning.

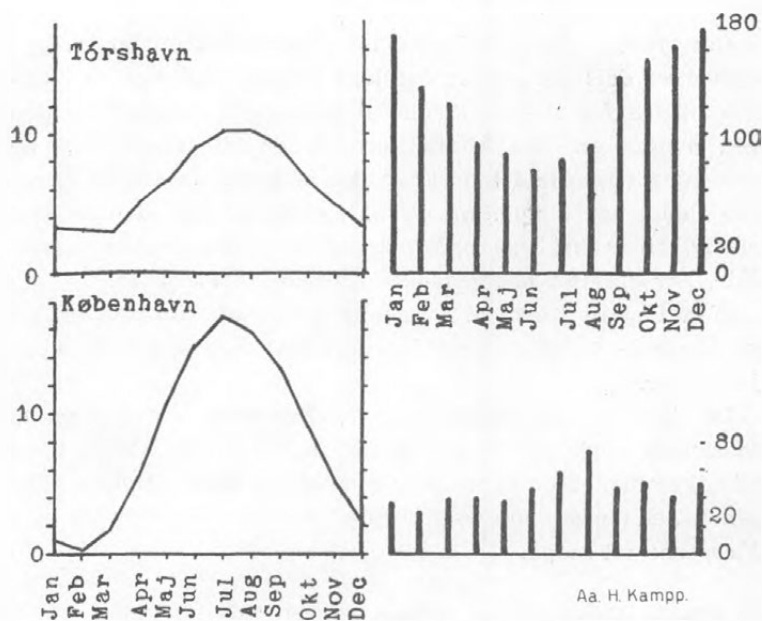

Fig. 23. Gennemsnitlig temperatur og nedbør i Thorshavn og København.

Graph showing the average annual temperature and rainfall in Thorshavn and Copenhagen.

Møddinger og ajlebeholdere var indtil fornylig sjældne på Færøerne og gødningsopsamlingen derfor lidet rationel, men efter at jordfonden giver tilskud til opførelse deraf, er der kommet en del nye.

Der er ansat en landbrugskonsulent og en dyrlæge for Færøerne, og i 1920 oprettedes statens forsøgsstation i Højvig, der navnlig har beskæftiget sig med planteavlssforsøg. Kunstgødningsforbruget er steget ganske betydeligt efter offentliggørelsen af forsøgsresultaterne vedrørende gødningens indvirkning på græs, og valget af kartoffelsorter er kommet ind i et sikrere spor.

Fra forsøgsstationen sættes der et målbevidst arbejde ind på landbrugets fremskridt i erkendelse af, at det er en svag-
hed ved ethvert samfund, når det ensidigt sætter sin lid til et enkelt erhverv.

Der synes at være mulighed for et fremstød for landbrugs-erhvervet dels derved, at der kan skaffes småbrug til bibe-skæftigelse for fiskerne, dels til fuld beskæftigelse for den ved overgangen fra klipfiskeproduktion til trawlfiskeri og nedisning frigjorte arbejdskraft. En af grundene til det færø-ske landbrugs stagnation er antagelig, at den danske stat aldrig, trods kraftige opfordringer fra færøske landmænds side, har oprettet nogen landbrugsskole på Færøerne.

Men i store træk vil antagelig interessen for landbruget vedblivende være omvendt proportional med fiskeriets kon-junkturer.

Detaillet landbrugsstatistik fra Færøerne har kun været indsamlet nogle få gange, og den har i reglen været højst ufuldkommen. Men formentlig i år vil der internationalt blive afholdt en omfattende landbrugstælling, hvori naturligvis også Færøerne vil indgå.

Litteratur.

1. *Bruun, Daniel*: Fra de færøske Bygder. 1929.
2. *Effersøe, R. C.*: Landbruget og Husdyrholdet paa Færøerne. 1886.
3. *Jacobsen, Jørgen-Frantz*: Færøerne, Natur og Folk.
4. *Kampp, Aa. H.*: Landbrug paa Færøerne, Geografisk Tidsskrift 1938.
5. Statsministeriet: Betænkning ang. Færøernes Erhvervsforhold, 1939.
6. *Williamson, Kenneth*: The Atlantic Isles. 1948.
7. *Winther-Lützen M.*: Landbruget paa Færøerne. 1924.

Summary.

Farming on the Faroes.

Up to 1800 more than 80 per cent of the population of the Faroes earned a livelihood as farmers or crofters, now less than 5 per cent do so, since then the fisheries have been the main trade of the greatest part of the inhabitants and an extra source of income for nearly all the rest.

This change of industry has to a large extent, directly or indirectly, caused a complete standstill in the development of the agricultural methods. Other factors also have had a restraining effect on the development of the agriculture: the use of modern implements is in many places prevented by the sloping ground, the thin layer of soil, the great quantity of stones, the detailed

division of the fields, and open ditches, nor is agriculture favoured by the moist and windy climate and low summer temperature.

Tilled ground covers only about 3 per cent of the total area (but could be larger though not without a great amount of money and work), and the biggest »farm« has about 26 hectares (65 acres) tilled ground plus »pasture« sufficient for 7-800 sheep.

The most important branch of farming is the sheep-stock which benefits from the fact, that the climate makes it possible for the sheep to graze in the open all the year round. There is grazing for about 70 000 sheep or 2-3 per inhabitant; the number slaughtered yearly is about half that number; the wool-production about 80 tons. More than 3 thousand of the 4,6 thousand cattle are dairy-cows (relatively small animals) which yield about 5 million litres of milk a year or less than $\frac{1}{2}$ litre a day per person in the Faroes.

Pigs are practically not bred at all and poultry only to the number of 30 thousand, horses 600 (practically only used as saddle horses).

About 90 per cent of the area of the tilled ground is devoted to hay, 4 per cent used as grazing ground, $2\frac{1}{2}$ for oats and other green forage, 5 per cent for potatoes. Barley is now nearly not grown at all, demanding too many hours' work.
